

БЪЛГАРИТЕ В СЕВЕРНОТО ПРИЧЕРНОМОРІЕ

ИЗСЛЕДВАННЯ И МАТЕРИАЛИ

ТОМ ДЕСЕТИ

РОЗКУРКУЛЮВАННЯ 1948 р. В БОЛГАРСЬКИХ СЕЛАХ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я (На матеріалах Ново-Іванівського району Ізмаїльської області)

Ірина Грекова

В ХХ ст. потужні, індустріально розвинені країни прагнули, насамперед, забезпечити себе розвиненим аграрним комплексом. Проте не так склалося в колишньому СРСР. Радянський Союз нехтував сільським господарством, виходячи з принципу вторинності аграрного сектору порівняно з індустріальним. Сільське господарство стало донором для розвитку індустрії. Не обминула ця доля і болгарські села Північно-Західного Причорномор'я. Селянство сплачувало державі не лише звичайні податки, прямі й непрямі, але ще й переплачувало за товари промисловості. Сільське господарство недоотримувало через низькі ціни на сільськогосподарські продукти. Так, наприклад, за 1946-1953 рр. у сільському господарстві колишнього СРСР було вироблено 298 млрд крб. національного прибутку (враховуючи ту його частину, що була реалізована й у інших галузях), а використано з цієї суми в сільському господарстві лише 193 млрд крб. (з урахуванням частки сільського господарства в загальнодержавних витратах). Це означало, що 105 млрд крб. перейшло з села в інші сфери економіки.¹

Широко застосовувався жорстокий адміністративний тиск. Вважаючи репресії необхідним елементом наступу, Й.Сталін сприяв широкому їх застосуванню як в економіці в цілому, так і в сільському господарстві. Через надмірно високі норми обов'язкових поставок і символічні заготівельні ціни, колгоспи одержували низькі прибутки. Але Й.Сталін вважав, що саме відсутність прибутку була стимулюючим фактором розвитку сільського господарства.

Сільське господарство в болгарських селах Північно-Західного Причорномор'я на кінець 1945 р., як і в усій країні, знаходилося у стані розвалу та занепаду, зруйнованою була його матеріально-технічна база. В таких умовах село не могло протистояти сильній засусі 1946 р. Селянство було виснажене непомірними податками та примусовими позиками. Особисте

(присадибне) господарство всіляко утискувалося. Життя більшості сіл болгарського населення, як і всієї України, балансувало на межі голоду. Нешадні хлібозаготівлі та безоплатна праця колгоспників у неврожайні роки стали головною причиною голоду 1946-1947 рр. Голод був штучний, він тривав від зими 1945-1946 рр. до кінця 1948-1949 рр. Пік голоду — зима 1946-1947 рр. і весна 1947 р. Найбільше голод вразив село, а однією з найбільш постраждалих областей була Ізмаїльська.²

Голод сприяв колективізації. Навесні 1941 р. в Ізмаїльській області налічувалося 216 колгоспів, які об'єднували 27940 селянських господарств з загальною площею оброблюємої землі 190800 га. В 1945 р. в області налічувалося 38 колгоспів, в яких були об'єднані переважно бідні селянські господарства — 1837, з земельною площею — 12261 га.³ Таким чином, протягом цього року в сільському господарстві переважали індивідуальні господарства, яких на кінець 1945 р. налічувалось 107 тис. та обробляли 560 тис. га ріллі. Приблизно, на одне господарство приходилося 5 га. Рішенням влади від 1940 р. норма землі на одне індивідуальне господарство не повинна була перебільшувати 20 га. Згідно цього рішення, землю відбирали у багатоземельних та так званих куркулів. Так, 15 тис. безземельних бідняцьких господарств отримали 75 тис. га ріллі.⁴

В 1946 р. ситуація змінюється, до кінця року колективізацією було охоплено чверть сільських господарств і більше 26% селянської землі, а в деяких майже закінчено. Так, наприклад, в серпні 1946 р. колективізацію в с. Дельжилери Татарбунарського району майже було закінчено, було утворено 4 колгоспи. Ще в 1945 р. в с. Дельжилери більшість селянських господарств були одноосібними. Однак влада почала вводити різноманітні додаткові податки (в фонд Радянської Армії, фонд Червоного Хреста тощо). Сплачуючи податки селяни залишалися без хліба. Після неврожаю багато одноосібників вирішили вступити до колгоспу, так як залишки були конфісковані, надії на новий врожай не було, а колгоспникам видавали невелику частину зерна на трудодні.⁵

В 1947 р. як раз у розпал голоду, колективізація мала масовий характер в усіх селах. У звіті Ізмаїльського обласного комітету КП(б)У про колективізацію повідомляють, що Тарутинський район став районом суцільної колективізації, в Ново-Іванівському районі колективізовано 83% селянських господарств, в Арцизькому — 66,1%, Болградському — 55,5%. Деяко відставали з колективізацією Суворовський район, де було колективізовано лише 39% селянських господарств, і Бородинський район, де колективізація складала 40,1%.⁶

«В Ізмаїльській обл. було створено 253 колгоспи. Мені думається, що деякі селяни пішли у колгоспи не тому, що усвідомили вигоди у колгоспному господарстві, а керувалися розрахунками, що в колгоспі легше буде пережити тяжкий рік», — підкреслював М. Хрущов у виступі на XV пленумі ЦК КП(б)У 10 березня 1947 р.⁷

В результаті, в червні 1949 р. Ізмаїльський обласний виконавчий комітет констатував, що колективізація була закінчена.

Колективізація супроводжувалася боротьбою з куркульством, її «класовий підхід» застосовувався і в болгарських селах, хоча відсоток господарств, які можна було віднести до куркульських, був дуже низьким. В куркульстві влада звинувачувала тих селян, які не бажали йти до колгоспів, або були виключені з них за те, що в минулому були заможними. Так, селян звинувачували в куркульстві та разом з родинами виселяли до Казахстану та Сибіру. Вони були оголошені ворожими елементами, підлягали ліквідації. 21 жовтня 1948 р. о 22 годині була розпочата операція з виселення 250 куркульських родин Ізмаїльської області. О 15 годині 22 жовтня ешелон з виселеними відправився за призначенням на станцію Асіно Томської залізниці, за адресою Трестгомліс Міністерства лісопаперової промисловості. Всього по Ізмаїльській області виселено 250 куркульських родин в кількості 1073 чоловіка: 400 жінок, 333 чоловіка, 340 дітей. Представниками виконкому, разом з представниками сільських рад та колгоспів було зроблено опис власності, яка передавалася на зберігання колгоспам. Зерно та інші культури здавалися на державні заготпункти.⁸

З 250 виселених куркульських родин, 17 приходилися на Ново-Іванівський район. Одна родина була гагаузької національності, 16 родин болгарської національності. Заможними вони були до війни, а під час розкуркулювання в них відібрали останнє, що залишилося після війни.⁹

Прізвища розкуркулених наступні:

Бузіяні Федір Миколайович, 1889 р. народження, житель села Островне, Ново-Іванівського району, Ізмаїльської області, за соцпоходженням селянин-куркуль, мав в 1940 р. 43 га землі, тримав постійну робочу силу — 2 чоловіка та сезонну 10-12 чоловік. Зараз не працює, землю не оброблює. Склад родини: син, невістка, дочка.¹⁰

Велев Іван Степанович, 1900 р. народження, житель села Виноградне, Ново-Іванівського району, Ізмаїльської області, за соцпоходженням селянин-куркуль, мав в 1940 р. 53 га землі, 180 овець, 6 коней, 2 корови, 8 свиней. Найманою робочою силою користувався до приходу Радянської влади. Тримав постійну робочу силу — 2 чоловіка та сезонну 10-12 чоловік. Склад родини: жінка, дочка.¹¹

Велев Степан Радіонович, 1880 р. народження, житель села Виноградне, Ново-Іванівського району, Ізмаїльської області, за соцпоходженням селянин-куркуль. До приходу Радянської влади мав 67 га землі, тримав постійну робочу силу — від 8 до 10 чоловік. Склад родини: жінка.¹²

Греков Микола Михайлович, 1913 р. народження, житель села Огородне, Ново-Іванівського району, Ізмаїльської області, за соцпоходженням селянин-куркуль, мав 15 га землі, 0,75 га винограднику, 30 овець, 2 пари коней, 2 корови, черепичний станок. Склад родини: 5 чоловік.¹³

Дюльгер Василь Дмитрович, 1897 р. народження, житель села Делени, Ново-Іванівського району, Ізмаїльської області, за соцпоходженням селянин-куркуль, мав в 1940 р. 30 га землі, 80 овець, 6 коней, 2 корови, свиней — 23, волів — 2. Найманою робочою силою користувався до приходу Радянської влади. Тримав постійну робочу силу — 2-3 чоловіка та сезонну 18-20 чоловік. В 1946 р. вступив до колгоспу, звідки за саботаж був виключений, зараз не працює, займається спекуляцією. Склад родини: жінка, син.¹⁴

Мандажи Петро Миколайович, 1886 р. народження, житель села Нові-Трояни, Ново-Іванівського району, Ізмаїльської області, за соцпоходженням селянин-куркуль, мав до 1940 р. і під час окупації 28 га землі, 4 га винограднику, займався торгівлею, мав ресторан, буфет. Тримав постійну робочу силу — 2 чоловіка та сезонну 10-15 чоловік. На момент виселення мав землі 14,43 га, 1,6 га винограднику, займається сільським господарством. Склад родини: жінка, син.¹⁵

Ненов Іван Зинов'євич, 1884 р. народження, житель села Ново-Іванівка, Ново-Іванівського району, Ізмаїльської області, за соцпоходженням селянин-куркуль, до 1940 р. займався землеробством, мав 25 га землі, 50 овець, 8-10 коней, 5-10 свиней. Тримав постійну робочу силу — 2 чоловіка та сезонну 10-15 чоловік. Склад родини: жінка, дочка.¹⁶

Неруца Степан Степанович, 1899 р. народження, житель села Нові — Трояни, Ново-Іванівського району, Ізмаїльської області, за соцпоходженням селянин-куркуль. До 1940 р., як і в період окупації, займався сільським господарством, мав 26,80 га землі, 1,18 га винограднику. Тримав постійну робочу силу — 2 чоловіка та сезонну 5-7 чоловік. Склад родини: жінка, дочка, син, 2 онуки. На момент виселення мав пахотної землі 14,95 га, 1,18 га винограднику, займається сільським господарством.¹⁷

Новак Ілля Васильович, 1907 р. народження, житель села Оріховка, Ново-Іванівського району, Ізмаїльської області, за соцпоходженням селянин-куркуль. До 1940 р. мав 10 га землі, 10 овець, займався комерцією. Керівник секти баптистів. Склад родини: жінка, 5 синів, 2 дочки. На момент виселення займався спекуляцією.¹⁸

Пенков Георгій Георгієвич, 1905 р. народження, житель села Огородне, Ново-Іванівського району, Ізмаїльської області, за соцпоходженням селянин-куркуль, мав на момент виселення 20 га землі. До звільнення Бессарабії від румунських бояр мав 40 га, трактор, 50-60 овець, 3 пари коней, 3 корови, 3 будинки, 1,5 га винограднику. Тримав постійну робочу силу — 2 чоловіка та сезонну 10-15 чоловік. Склад родини: 5 чоловік.¹⁹

Сербінов Христофор Матвійович, 1897 р. народження, житель села Ново-Іванівка, Ново-Іванівського району, Ізмаїльської області, за соцпоходженням селянин-куркуль. До 1940 р. займався землеробством. Тримав постійну робочу силу 2-3 чоловіка, сезонних 10-15 чоловік. В період румунської окупації, з 1941 по 1944 рр. також користувався постійною найманою пра-

цею. Мав 30 га землі, 100 овець, 8-10 коней, 10-15 свиней. Склад родини: жінка, 2 сини, невістка.²⁰

Сибов Олександр Іванович, 1911 р. народження, житель села Задунайвка, Ново-Іванівського району, Ізмаїльської області, за соцпоходженням селянин-куркуль, в 1940 р. мав 35 га землі, 80 овець, 8 пар коней, 4 пари волів, 3 корови, 15 свиней. Тримав постійну робочу силу — 4 чоловіка та сезонну 16 чоловік. Склад родини: 4 чоловіка.²¹

Серов Сергій Петрович, 1879 р. народження, житель села Главани, Ново-Іванівського району, Ізмаїльської області, за соцпоходженням селянин-куркуль, до 1940 р. мав 50 га землі, 60 овець, 6 коней, 3 корови. Тримав постійну робочу силу — 2 чоловіка та сезонну 10 чоловік. З державою не розраховувався по хлібопостачанню, за що був засуджений двічі. Власність була конфіскована. Склад родини: жінка, син, невістка, 3 онуки.²²

Терзивець Андрій Іванович, 1906 р. народження, житель села Делени, Ново-Іванівського району, Ізмаїльської області, за соцпоходженням селянин-куркуль, до 1940 р. мав 18 га землі, 40 овець, 5-7 коней, 2-3 корови, 5-6 свиней. Тримав постійну робочу силу — 2-3 чоловіка та сезонну 7-8 чоловік. Склад родини: 4 чоловіка.²³

Фролов Данило Ферович, 1915 р. народження, житель села Огородне, Ново-Іванівського району, Ізмаїльської області, за соцпоходженням селянин-куркуль, мав 2 га винограднику, велику крамницю, 15-20 овець, 1 пару коней, 1 корову, був комерсантом. Експлуатував людей, за рахунок яких набував власність. Зараз не працює. Склад родини: 5 чоловік.²⁴

Янєв Іван Дмитрович, 1879 р. народження, житель села Ново-Іванівка, Ново-Іванівського району, Ізмаїльської області, за соцпоходженням селянин-куркуль, до 1940 р. мав свій ресторан і сам торгував. Його родина займалася землеробством. Тримав постійну робочу силу — 2-3 чоловіка та сезонну 15-20 чоловік. В період румунської окупації з 1941 по 1944 рр. мав свій ресторан, торгував сам, тримав постійну робочу силу — 2-3 чоловіка та сезонну 15-20 чоловік. Всього мав 40 га землі, 100 овець, 6 коней, 1 пару волів, 4 корови, 10-15 свиней. Склад родини: син, невістка, 2 онуки.²⁵

Отже, ідеологи колгоспного ладу подавали колективізацію як об'єктивний, закономірний процес кооперування дрібних виробництв, характерний для всього цивілізованого світу. Нічого подібного насправді не було. Адже, колективізація виключала такі фундаментальні принципи, як самоврядування, добровільність об'єднання, постійний прибуток від внесеного паю, можливість вільно розпоряджатися виробленою продукцією. Вона на ділі була прикритою формою одержавлення сільськогосподарського виробництва. Й. Сталін щоб продемонструвати світові міфічні «переваги» побудованого під його керівництвом «соціалізму» та бажаючи збільшити запаси продовольства, вдавався до прямого пограбування села, обкладаючи господарства селян надмірними податками, змушуючи їх працювати в колгоспах, не забезпечивши

навіть мінімальної оплати праці. Проста трудова людина «країни соціалізму», незалежно від національності, була перетворена на «гвинтик» тоталітарної машини.

ПРИМІТКИ

¹Веселова О.М., Марочко В.І., Мовчан О.М. Голодомори в Україні 1921 — 1923, 1932 — 1933, 1946 — 1947: Злочини проти народу. — 2-е вид., допов. — К.: Нью — Йорк: Вид-во М.П. Коць, 2000. — С.153.

²Там само. — С. 185.

³Муніципальне підприємство Ізмаїльський архів (далі МПА). — Ф.Р.-4980, оп. 1, спр.391, л. 15.

⁴Там само. — Ф.Р.-2070, опис № 1, спр.7, л. 11.

⁵Мисержи Д.І. Дельжілер Бессарабії: — Одесса: Астропринт, 2004. — С.61 — 62.

⁶Державний архів Одеської області (далі ДАОО). — Ф.Р.-4980, опис № 1, спр.133, л. 49 — 52 .

⁷Веселова О.М., Марочко В.І., Мовчан О.М. Голодомори в Україні 1921 — 1923, 1932 — 1933, 1946 — 1947: Злочини проти народу. — 2-е вид., допов. — К.: Нью-Йорк: Вид-во М.П. Коць, 2000. — С.193.

⁸ДАОО. — Ф.Р — 4980, оп. 1, спр. 866, л. 33.

⁹Там само. — Л. 1.

¹⁰Там само. — Л. 2.

¹¹Там само. — Л. 3.

¹²Там само. — Л. 4

¹³Там само. — Л. 5.

¹⁴Там само. — Л. 7.

¹⁵Там само. — Л. 8.

¹⁶Там само. — Л. 9.

¹⁷Там само. — Л. 10.

¹⁸Там само. — Л. 11.

¹⁹Там само. — Л. 12.

²⁰Там само. — Л. 13.

²¹Там само. — Л. 14.

²²Там само. — Л. 15.

²³Там само. — Л. 16.

²⁴Там само. — Л. 17.

²⁵Там само. — Л. 18.